

Breyttir tímar

Þorsteinn Jónatansson starfaði áratugum saman á skrifstofu verkalýðsfélaganna og síðar á skrifstofu Einingar. Þorsteinn er vestan af Mýrum en kom til Akureyrar til að fara í menntaskóla og fór aldrei til baka. Hann er hafsjór af fróðleik og þegar haft var samband við hann var hann tilbúinn til að deila einhverju af honum með lesendum blaðsins. „Það væri nú kannski hvað æskilegast til þess að þetta hefði eitthvert gildi að ég myndi fjalla um upphaf á skrifstofurekstri félaganna, jafnframt því sem ég læt sjálfs míns eitthvað getið.“

„Það var árið 1944 að fyrst var farið að ræða um það hjá fulltrúaráði verkalýðsfélaganna að það væri nauðsyn að félögin sameinuðust um að opna skrifstofu vegna starfsemi þeirra. Fram til þess sáu stjórnir félaganna um öll málefni þeirra og þá einkum formaður og gjaldkeri. Félagsgjöldin

Þorsteinn Jónatansson.

voru föst krónutala og oft þurfti gjaldkerinn að hlaupa út um allan bæ til að sinna innheimtustörfum. Þetta var alveg feiknamikil vinna sem á þessum mönnum lenti; helgi eftir helgi og kvöld eftir kvöld stóðu þeir í þessu streði.

Það var því fyrir rétt um 60 árum að farið var að ræða um að setja á fót einhvern skrifstofurekstur og þá talað um að hafa opna skrifstofu í tvo klukkutíma á dag. Þar fyrir utan þurfti starfsmaðurinn að hafa samband við ýmsa þannig að vinnudagurinn varð í rauninni miklu lengri.“

Skrifstofa opnuð

Þann 18. mars 1945 var svo samþykkt að opna skrifstofu sem átti að vera opin fjóra tíma á dag. Fyrsti starfsmaður skrifstofunnar var skáldið og rithöfundurinn Rósberg G. Snædal og gegndi hann þar starfi frá vori '45 til loka september '46. „Þá voru mikil vandkvæði á að fá menn til að gegna þessu starfi þar sem um var að ræða hlutastarf og hending var að menn gætu fengið annað starf til að sinna samhliða því. Þess vegna héldust menn í fyrstu ekki lengi í starfinu. Næsti starfsmaður var Jón Ingimarsson, formaður lóju, sem starfaði frá árinu 1946 fram á árið 1947, en þá var Björn Jónsson ráðinn skrifstofumaður og gegndi hann starfinu að mestu fram til ársins 1948.“

Þorsteinn skýtur því inn í að á tímabilinu þegar Björn gegndi starfinu þá hafi hann sjálfur komið þar nokkuð við sögu. „Björn stundaði eftir því sem hann gat verkamannavinnu meðfram skrifstofustörfunum og því fékk hann mig stundum til að hlaupa í skarðið fyrir sig.“

Kjarasamningur fyrir verkamenn í tunnuverksmiðjunni

Það fyrsta sem Þorsteinn kom að var undirbúningur að stofnun Alþýðusamband Norðurlands sem stofnað var í maí 1947 og framkvæmd stofnþingsins. Einnig var honum falið að gera kjarasamning fyrir verkamenn sem unnu við tunnuverksmiðjuna á Akureyri. „Ég verð nú að segja að mig óaði nokkuð við að taka það að mér í fyrstu. Ég var þá 21 árs að aldri og hafði ekki mikla reynslu að störfum að verkalýðsmálum en svo fór að ég gerði þetta í fjarveru Björns Jónssonar og í gegnum síma þá tókst okkur Må Einarssyni, sem þá var framkvæmdastjóri Tunnuverksmiðja ríkisins, að ganga frá samningum. Ég var feiminn við þetta verkefni, kannski ekki síst vegna þess að Nývudeilan fræga snerist einmitt um kaup og kjör í þessari sömu tunnuverksmiðju og deilan var enn í fersku minni manna á Akureyri. Björn sagði mér að ég skyldi ekki vera feiminn við þetta, ég yrði bara að sjá til þess að ekki yrði gerður lakari samningur hér en búið var að gera á Siglufirði. Raunin varð að sjálfsgöðu sú að sá samningur var hafður til hliðsjónar og allir undu sæmilega við sitt.“

Þorsteinn segir að eftir þetta hafi komið nokkurt hlé í störfum hans fyrir félagið vegna þess að Björn lét af skrifstofumennskunni, „en fimm árum síðar tók Björn aftur við. Hann stundaði einnig verkamannavinnu í fyrstu og tók síðan við

ritstjórn Verkamannsins þannig að hann hafði ærin störf með höndum og þannig fór að ég tók fljótlega til starfa í umboði hans á skrifstofu verkalýðsfélaganna. Ég vann í hálfu starfi frá 1953 til ársins 1959 er Jón Ingimarsson tók aftur við starfi á skrifstofunni. Ég var þá orðinn ritstjóri Verkamannsins, en við því starfi hafði ég tekið af Birni er hann var kjörinn á þing 1956.“

Mikið starf

Á árunum 1959 til 1962 segir Þorsteinn að miklar breytingar hafi orðið á starfsemi; fyrst og fremst vegna þess að til þess tíma höfðu félögin ekki haft nein fjárráð til að greiða laun starfsmanns. Félagsgjöldin voru ákveðin krónutala og voru þau mjög lág. Það var reynt að krefsa saman til að borga starfsmanni með því að halda dansleiki, hlutaveltur og aðra fjáröflunarstarfsemi en það gekk misjafnlega.

„Það sakar ekki að skjóta því hér inni hvernig launakjör þessara starfsmanna sem ég hef getið voruð ákvörðuð. Tímakaupið var haft nokkrum aukum lægra en almennt tímakaup verkamanna og réttlætt með því að það fylgdi því mikið minna fataslit að sitja inni á skrifstofu en að vera í verkamannastarfi. Ég hygg að það hafi verið 1959 eða 1960 sem það kemur fyrst í samninga að félagsgjöldunum er breytt í að vera ákveðin hlutfallstala af launum. Við þetta

hækkuðu tekjur félaganna mjög og þau urðu fær um að greiða þokkaleg laun fyrir þau störf sem þarna voru unnin.“

Árið 1969 kom Þorsteinn aftur til starfa á skrifstofunni, fyrst lausráðinn í forföllum en svo fastráðinn frá 5. ágúst 1970, og starfaði þá samfleytt til haustsins 1985. Eftir það starfaði hann í hlutastarfi um þriggja eða fjögurra ára skeið að því að safna saman upplýsingum sem gætu orðið til notkunar við ritun sögu félaganna og þá einkum Verkalýðsfélagsins Einingar og fyrirrennara þess. „Þetta var mikið starf og þó ég hafi látið af því starfi fyrir all löngu þá hef ég allt til þessa dundað við þetta smávegis. Nú þykist ég vera búinn að ná saman miklum upplýsingum, bókakosti og ritverkum sem að gagni megi verða ef til þess kemur síðar að saga félaganna hér verði rituð og ennfremur til þess að hægt sé að fletta upp í þessu og finna upplýsingar sem einhverjir þurfa á að halda.“

Gríðarlegar breytingar

Þorsteinn segir að frá því hann tók fyrst til starfa fyrir félögin og til dagsins í dag hafi orðið alveg gríðarlegar breytingar

Við Tunnuverksmiðjuna á Akureyri 1960.

ar. „Það er raunar aðdáunarvert þegar maður hugsar til þess hvað ýmsir lögðu mikið á sig og fengu aldrei grænan eyri greiddan fyrir, hversu mikil sem störfín voru. Þetta upphaf á skrifstofurekstri sem ég lýsti hér á undan er fyrsta byrjun á því að það sé eitthvað farið að greiða fyrir það sem menn voru að vinna fyrir félögin. Það var reyndar í mjög takmörkuðum mæli alveg þangað til eftir 1960, en þá fer að verða veruleg breyting þar á. Eftir það hefur smám saman verið þróun í þá átt að nánast öll störf, sem vinna þarf fyrir félögin, eru unnin á skrifstofunum. Segja má að þetta sé bæði kostur og galli. Það er kostur fyrir félagsmenn að ekki sé verið að kalla á þá til að vinna svo og svo mikið starf fyrir lítið eða ekkert endurgjald, en dregur líka úr heilbrigðum félagsþroska, vil ég segja, og samstarfi félagsmanna innbyrðis. Samhygð þeirra verður miklu minni en áður var, nú þegar þeir geta treyst á það að launaðir starfsmenn sinni flestu því sem sinna þarf. Fundir voru áður að minnsta kosti einu sinni í mánuði í félögunum yfir vetrartímann, stundum oftari og af og til yfir sumarið. Í dag eru félagsfundir ekki svipur hjá sjón, bara aðalfundir og kannski einn eða tveir fundir þar fyrir utan á árinu. Félagsmennirnir hafa því almennt ekki tækifæri til að láta til sín taka en þeir hafa þó enn það vald í höndum að þeir geta steipt stjórnandi stjórn ef þeim sýnist hún reynast mjög illa og velja styrkari stjórn. En þá kemur það upp að þeir þekkja orðið minna til um það hverjir séu færir og fáanlegir til að hlaupa í skarðið ef stjórn er rutt til hliðar. Því miður er hægt að segja þetta um flesta félagsstarfssemi í landinu, það gerir bæði það að fólk miðar almennt við

og hefur sem betur fer flest vinnu að staðaldri árið um kring og svo hitt að það er svo miklu fleira sem glepur og tekur tíma frá fólki; tíma sem það er ekki í vinnunni. Það var gaman að fara út og hitta vini og kunningja, en núna gerir það

varla nokkur maður. Það eru allir að horfa á sjónvarpið. Þetta hefur haft ákaflega miklar breytingar í för með sér.“

Annars konar átök

Þorsteinn segist enn fylgjast nokkuð vel með þessum málum, „enda er þetta orðið nokkuð gróið við mann eftir langan tíma í þessu. Mér er ekki alveg sama hvernig kaupin gerast á eyrinni og finnst allt miklu óráðnara síðustu árin en það hefur löngum verið og mikið vegna þess að það eru annars konar átök í þjóðfélaginu en voru. Það er komið þannig að maður þekkir ekki af tali manna hvar þeir standa í pólitík. Viðhorfin á milli flokka eru orðin svo svipuð. Það eru ekki lengur andstæðar fylkingar sem togast á heldur eru það miklu frekar efnahagslegar fylkingar og stórfyrirtæki sem eru mikið að taka völdin í landinu frá Alþingi og ríkisstjórn. Það er mikil hættu á að þetta geti komið niður á verkalýðshreyfingunni ekki síður en öðrum. Hún þarf að halda vöku sinni, ekki síst vegna þess að ekki liggur jafnljóst fyrir og áður var hverjir eru vinir og hverjir ekki.“

Þorsteinn segir að starfið fyrir verkalýðsfélögin hafi oft verið erfitt og reynt á taugarnar, en ánægjulegt þegar vel gekk. „Á síðara starfstímabili mínu hafði ég líka alltaf ágæta samstarfsmenn. Ber þá einkum að nefna Guðjón Jónsson, Jón Helgason og Sigrúnu Lárusdóttur, en fleiri góðir samstarfsmenn komu einnig við sögu. Þegar ég byrjaði að gegna störfum fyrir félögin var að sjálfsgöðu ómetanlegt að njóta leiðsagnar slíks afburðamanns sem Björn Jónsson var.“

Verkfallsátök

Þorsteinn segir að eftirminnilegast frá störfum sínum sé þó frá vorinu 1955 þegar hér stóð yfir langt og hart verkfall sem honum var falið að stjórna. „Það gerðist ýmislegt sérstakt og oft skemmtilegt þann mánuð sem verkfallið stóð yfir. Þann tíma vöktum við dag og nótt við verkfallsvörslu úti hjá Lónsbrú og einnig var verkfallsvarsla stunduð víða um bæinn. Þetta var erfiður tími en hann var ánægjulegur þegar upp var staðið, því það náðust góðir samningar eftir langa og stranga baráttu,“ sagði Þorsteinn Jónatansson að lokum.